

CONSACRĂRI DE SCLAVI ȘI FUNCȚIONARI SACRI CĂTRE HELIOS APOLLO LAIRBENOS ÎN ASIA MICĂ (SEC. I-III)

Iulian Moga*

Abstract: Consecration of the sacred slaves and functionaries was a common practice in the western parts of Anatolia, with analogies in several locations of Macedonia, Elymais, Boeotia or Egypt. The nature and function of this practice, as well as the future status of the individuals dedicated to the service of the gods – usually by their relatives or closest friends – was subject of intense debates. The article underlines the peculiarities of the practice related to the temple of Apollo Lairbenos in Southern Phrygia, the typology of the steles that mention it, and its importance for the social life of the devotees, mostly indigenous people.

Rezumat: Consacrarea sclavilor și a funcționarilor sacri reprezenta o practică obișnuită în zona de vest a Anatoliei, având analogii și în alte locuri precum Macedonia, Elymida, Beotia sau Egiptul. Natura și funcționalitatea sa, dar și statutul potențial al celor care erau dedicați pentru a sluji zeilor, de obicei de către rudele sau prietenii apropiați, au constituit obiectul unor intense discuții. Articolul de față subliniază particularitățile acestei practici puse în legătură cu templul lui Apollo Lairbenos din sudul Frigiei, tipologia stelelor care o menționează și importanța sa pentru viața socială a dedicanților, în mare parte indigeni.

Key words: consecrations, hieroi, sacred slaves, Lairbenos, Asia Minor.

Cuvinte cheie: consacrați, funcționari sacri, sclavi sacri, Lairbenos, Asia Mică.

Complexitatea practicilor religioase și a mediului etnocultural microasiatic poate fi subliniată în mai multe moduri. Unul dintre acestea îl reprezintă abordarea la nivel macroregional a diverselor tipuri de influențe exercitate în plan cultural în manieră diacronică, o perspectivă înfățișată mai întâi de J. Keil¹ la începutul sec. XX pentru aria Lydiei și apoi de G. Petzl² și S. Mitchell³ în urmă cu doar câțiva ani pentru întreaga zonă de vest a peninsulei anatoliene. În opinia acestora, zona de vest a Anatoliei prezintă un model stratificat în care fiecare componentă și-a adus aportul la definirea unei fenomenologii religioase comune acestui spațiu, dincolo de particularismele specifice la nivel local. Astfel, regiunea în cauză se prezintă ca un veritabil creuzet cultural în care avem atestate influențe venite din partea unor medii foarte diverse: hitit, luvit, iranian, tracic, celtic, semitic, egiptean ș.a.m.d. Această realitate este confirmată nu doar prin studiul textelor literare, ci și la nivel epigrafic, numismatic și arheologic.

Alte modalități de abordare includ de exemplu studierea metalimbajului conceptual individualizat mai ales prin intermediul epigrafelor, reprezentat prin acele expresii comune întâlnite deopotrivă în mediile păgân, iudaic și creștin care pot exprima nu neapărat doar forme

* Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Facultatea de Istorie, Bd. Carol I, nr. 11, 700506, Iași, tel. 0232-20 1613; *chairman_me2000@yahoo.co.uk*; acest articol reprezintă o contribuție pentru proiectul POSDRU/89/1.5/S/49944, *Contributions to the Study of Some Interference Environments. Monotheist Religions and Proselytism in Asia Minor and the Circumpontic Area; 1st-3rd centuries AD*.

¹ Keil 1923, 242-245.

² Petzl 2003, 93-94.

³ Mitchell 1993, I, 5-10.

sincretice, ci mai degrabă ilustrează o competiție acerbă în plan religios pentru atragerea adepților celorlalte curente, după cum afirmă pe bună dreptate A. Chaniotis⁴, într-unul dintre studiile sale recente. O altă manieră de abordare o reprezintă studiul individual contextual și comparativ a anumitor practici și comportamente socio-religioase, unele cu efecte juridice importante, cum este cazul mărturisirii publice a păcatelor în inscripțiile confesionale sau a consacrarilor de sclavi sacri către divinități, în anumite culte din zona Lydiei și a Frigiei mai ales.

Apollo Lairbenos intră în categoria divinităților locale care dispun de o arie restrânsă de răspândire, limitată la zona sanctuarului principal și la orașele și satele învecinate din sudul Frigiei și estul Lydiei. Această arie este perceptibilă atât în funcție de localitățile unde au fost descoperite monumentele, fie ele stele, baze de statui sau altare – la Bahadınlar, Sazak, Develiler, Selcukler, Akkent sau Cal⁵ –, cât și din indicațiile prezente în inscripții privitoare la originea dedicanților: din Atychorion (**Lairbenos 1**), Blaundos (**Lairbenos 2, 11**), Motella (**Lairbenos 3, 5, 9, 10, 11, 12, 15, 17, 22, 23**), Hierapolis (**Lairbenos 6, 14, 16, 25**), Dionysopolis (**Lairbenos 8**).

Cea mai mare parte a celor care frecventau sanctuarele aflate în mediul rural sau cele care aparțineau de micile târguri frigiene sau lidiene proveneau din împrejurimi, fapt dovedit pe de o parte de tipologia numelor pe care le purtau, iar pe de altă parte de numele etnic specific (*ethnikon*). În privința tipologiei numelor putem afirma că întâlnim foarte multe nume comune atât pentru frigieni, cât și pentru lydieni sau mysieni: Aphphia, Tatia, Tateis, Papias, Iukundus, Menekrates etc. Majoritatea celor care executau actul de consacrare erau oameni liberi și cetățeni ai localităților indicate prin denumirea etnică (numiți prin urmare, după caz *hierapolitanul*, *dionysopolitanul*, *motelenul* etc.). Onomastica din zona de sud-vest a Asiei Mici reflectă atât puternicul amestec de populații din zonă, cât și echilibrul existent între utilizarea numelor indigene și a celor grecești. În plus, se remarcă frecvența fenomenului polarizării fonetice, caracterizat prin prezența unor multiple variante ortografice pentru același nume de persoană, fie că este vorba de nume teoforice, fie epichorice⁶. Pe de altă parte, spre deosebire de alte divinități indigene din zonă, în cazul lui Lairbenos nu se remarcă o ocurență mai ridicată a numelor teoforice în aria de răspândire preponderentă (de exemplu ca cele derivate din Atena sau Mâ în zona capadociană, cele derivate din Artemis sau Mên pentru zona sud-vestului anatolian).

Numele divinității este ortografiat foarte diferit, cel mai probabil datorită dificultăților de transpunere din pronunția locală în limba greacă⁷. Astfel, se pot identifica nu mai puțin de

⁴ Chaniotis 2010, 115-121.

⁵ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 6; Delemen 1999, 46.

⁶ Ebiktetos pentru Epiktetos (Mitchell 1999, 141, nr. 206; Horsley 1981, 25-26, nr. 1; Drew-Bear 1976, 247-248, nr. 1; *SEG*, 26-27, 1976-1977, nr. 1355); Phybos pentru Phoibos (Petzl 1994, nr. 74; TAM, V.1, 328; Diakonoff 1979, 140, 143, 145, nr. 5; Robert, *Hellenica*, VI, 1948, 108); Neikos/Neike pentru Nikos/Nike (Ricl 1991, 8, nr. 13 și Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 22, nr. K3; Miller 1985, 55; MAMA, IV, 276 A II); Kyrilla (CIMRM, I, 22; TMMM, II, 4, p. 91; Cumont, 1939, 70) sau Kyrila (Ricl 1991, 31, nr. 64; Ricl 1990, 171, nr. 17); Melitine (Diakonoff 1979, 147, nr. 16; Keil 1923, 252)/Meltine (Diakonoff 1979, 142, 145, nr. 3; Keil 1923, 250; Robert 1960, 215, 257; Diakonoff 1979, 144-145, nr. 7; ETAM, 19, 181; Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 22, nr. K3; Miller 1985, 55; MAMA, IV, 276 A II)/Merteine (Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 40-41, nr. 50). Pentru numele din zonă și situația etnică vezi Mitchell 1993, 174-175.

⁷ Ramsay 1895, 133.

douăsprezece forme ale numelui său: Lairmenos (**Lairbenos 6**), Apollo Lairmenos (**Lairbenos 8**), Helios Apollo Lairmenos (**Lairbenos 10, 11, 18**), Apollo Lermenos (**Lairbenos 14**), Helios Apollo Lermenos (**Lairbenos 15, 23**), Helios Apollo Lyermenos (**Lairbenos 1**), Leimenos (**Lairbenos 4**), Theos Helios Apollo Labenos (**Lairbenos 20**), Lemenos, Laemenos, Lamenos, Lairbenos, Lerbenos, Larbenos, Lyarmenos⁸. Doar la Sazak, pe două dintre inscripțiile de pe un altar din marmură numele zeului nu apare deloc menționat. În prima, databilă în anul 241 p.Chr., Aurelia Ammia Dioga își încredințează copilul adoptat, Ammias, zeului (**Lairbenos 21**)⁹ cu o precizare interesantă: „cu condiția ca să nu întreprindă vreo acțiune împotriva mea pe motiv că a fost abandonată”. Această indicație ne duce cu gândul la prestigiul de care se bucura o astfel de practică a consacrarilor întrucât, cel puțin în acest caz, încredințarea survine ca o răsplată față de o atitudine cooperantă și binevoitoare¹⁰. În cea de-a doua epigrafă asistăm tot la o consacrare în 226 p.Chr. de către Aurelius Marcus Apollonius din Motella a unui personaj necunoscut, dar care fusese cel mai probabil menționat pe stelă (**Lairbenos 22**)¹¹.

Chiar dacă inscripțiile din sanctuarul principal al zeului fac referire cu precădere la denumirea Lairmenos/Lermenos, în majoritatea studiilor moderne dedicate acestei divinități se utilizează varianta ortografică Lairbenos, cea care apare în mod uniform pe monedele orașului învecinat Hierapolis, începând cu perioada lui Caracalla¹².

La fel ca și în cazul altor divinități microasiatice indigene sau naturalizate, numele zeului trebuie să fi făcut trimitere la locul său de origine până în prezent rămas neidentificat. Cu toate acestea, surprinde apropierea față de epitetele geografice aplicate altor divinități precum Thea Larmene de lângă Borlu, în zona Saittai din estul Lydiei¹³, Thea Lagbene în nordul Lyciei, Pisidia și Cabalida¹⁴ sau Meis (Mên) Labanas la Silandos în nord-estul Lydiei¹⁵. Această din urmă formă este foarte apropiată chiar de Helios Apollo Labenos (**Lairbenos 20**). Date fiind aceste similitudini considerăm că este probabil ca să fi fost vorba despre una și aceeași localitate de origine, și anume Lagbe din Cabalida, care de altfel era destul de apropiată. O a doua ipoteză, formulată de Ladislav Zgusta indică un toponim imaginar Lairba care ar putea face trimitere chiar la satul pe teritoriul căruia s-a ridicat sanctuarul¹⁶.

Se observă pe inscripții identificarea constantă cu Helios și cu Apollo, menită a accentua atât atributele solare ale divinității prin identificarea cu Helios cel atotvăzător care cutreieră lumea și căruia nimic din cele văzute nu i se poate ascunde¹⁷, cât și calitatea sa de zeu

⁸ Ricl 1995, 169.

⁹ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 23, nr. K9; Miller 1985, 58; MAMA, IV, 278 I (pl. 58).

¹⁰ O situație similară este înregistrată la Skydra, în Macedonia. Vezi Ricl 2001, 145, nr. 71.

¹¹ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 24, nr. K10; Miller 1985, 58; MAMA, IV, 278 II (pl. 58).

¹² BMC Phrygia, 236-238, nr. 54-66 și emisiunile de tip *homonía* cu Efesul, Smyrna, Sardis și Cyzikos (BMC Phrygia, 261-262, nr. 171-185).

¹³ Mitchell 1999, 139, nr. 172; ETAM, 19, 1830; TAM, V.1, 186; Sheppard 1980-1981, 99-100, nr. 12.

¹⁴ Robert 1987, 438-441. Thea Lagmene, uneori denumită Artemis Lagbene era o zeiță locală din Lagbe, localitate din Cabalida, reprezentată pe spinarea unui mistreț, animalul său sacru, ținând într-o mână o torță, iar în cealaltă o coroană.

¹⁵ Ricl 2003, 102-106, nr. 1; Petzl 1997, 70-75, nr. 2 (pl. 1-2).

¹⁶ Ricl 1995, 169.

¹⁷ Lucian din Samosata, *Îndoita învinuire sau tribunalele*, 1. Chiar dacă în principiu Helios și Apollo erau echivalați, Plutarh este cel care arată cel mai clar această diferență funcțională (*Despre părăsirea oracolelor*, 42 (433 D-E)).

oracular și interpret al voinței divine¹⁸, de zeu al ordinii, echității și justiției¹⁹. Pentru că Apollo era înainte de toate o divinitate care apare în inscripții și în textele literare ca interpret al voinței lui Zeus, care profetizează în numele acestuia²⁰. Acest fapt este vizibil și din multitudinea de Apolloni microasiatici cu funcții oraculare²¹ și e subliniat și de identificarea în calitate de Helios Pythios Apollo Lairbenos care i s-a atribuit la Hierapolis²².

Atât epitele zeului, cât și conținutul dedicațiilor întăresc ideea că era un zeu oracular, care își manifesta puterea în mod vizibil²³. El comunica prin intermediul poruncilor divine pe care le adresa credincioșilor, un exemplu concret fiind cel al lui Charixenos, fiul lui Menekleos din Dionysopolis, care a ridicat un soclu de calcar în urma poruncii primite din partea lui Apollo Lairmenos, zeul epifanic (*theos epiphanēs*) (**Lairbenos 8**)²⁴. În alte două locuri, zeul este numit chiar Apollo Lairmenos *epiphanestatos*, adică *cel care se arată/se manifestă în mod plenar*²⁵. Tot în urma unei porunci divine, Markos, fiul lui Dionysodoros din Motella ajunge să-și încredințeze copilul adoptiv, pe Ammias, lui Helios Apollo Lairmenos la începutul sec. III p.Chr. (**Lairbenos 17**)²⁶. Pe de altă parte zeul își putea exprima intențiile și prin intermediul viziunilor onirice, fie în privința dorinței de a i se consacra funcționari sacri, fie pentru a-și exprima nemulțumirea față de păcatele comise anterior de dedicanți (**Lairbenos 14, 15, 19, 23**).

După o altă epigrafă descoperită la Ortaköy, zeul era considerat stăpânul trupului dedicantului (*kyrios*), pe care l-a salvat și i l-a redat, în urma penitenței acestuia²⁷. Această referință face trimitere în realitate și la o altă latură a zeului, aceea de vindecător. Căci în altă parte, pe o dedicație a lui Papias din Motella, el este numit Helios Apollo Laimernos *alexikakos* („izbăvitorul de rele“) (**Lairbenos 9**)²⁸, pe un soclu al unei statui care îl înfățișa pe Apollo cu arcul, gonind epidemia de ciumă. Este probabil ca această molimă să se fi extins și în Hierapolis după jaful din Seleucia din 165 p.Chr.

Sanctuarul zeului a putut fi identificat la Atychorion (azi Bahadınlar), lângă Dionysopolis (în prezent Ortaköy) în Frigia, pe o colină situată în apropiere de râul Meandru, numită Asartepe²⁹. Aici era venerat alături de mama sa numită fie Meter Leto, fie Meter, fie mai simplu Zeița (Thea)³⁰, cea „care face ca imposibilul să devină posibil”³¹. Ei beneficiau de

¹⁸ Athanassiadi 1992, 53; Robert 1971, 614; MacMullen 1987, 31-32 și 142.

¹⁹ Antoninus Liberalis, *Les Métamorphoses*, IV, 4. Vezi Lane Fox 1997, 42.

²⁰ *Iliada*, IX, 404; Eschil, *Eumenidele*, 28; Clement din Alexandria, *Protrepticul*, 37, 1; Lactantius, *Instituțiile divine*, I, 7, 1; Plutarh, *Despre părăsirea oracolelor*, 7 (413 B); Plutarh, *Despre oracolele Pythiei*, 28 (408 B-C).

²¹ Athanassiadi 1992, 45; Burkert 1985, 114-118; Mitchell 1993, II, 44.

²² Delemen 1999, 47; vezi și Miller, 1985, 48; Lane Fox 1997, 248.

²³ Miller 1985, 48; Ceylan, Ritti 1997, 57-67; Lane Fox 1997, 44-45 și 246-250.

²⁴ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 8, nr. D4; Miller 1985, 51; MAMA, IV, 277 A I (pl. 57); Ramsay 1895, 147, nr. 37; Hogarth 1887, 376, nr. 1.

²⁵ Öztürk, Tanrıver 2008, 100, nr. 12.

²⁶ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 23, nr. K7; Miller 1985, 57; MAMA, IV, 277 A II (pl. 57).

²⁷ Petzl 1994, 141-142, nr. 123.

²⁸ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 8, nr. D3; Miller 1985, 51; MAMA, IV, 275 A (pl. 56).

²⁹ Robert 1962, 129; Lane Fox 1997, 45; Delemen 1997, 46; Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 2-7; Riel 1995, 167-168; Riel 2001, 155.

³⁰ De exemplu Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 10-12, nr. D12, D18 și D19.

³¹ Petzl 1994, 140-141, nr. 122. Într-o inscripție confesională dedicată de Aphia, fiica lui Theodoros.

un cult comun (**Lairbenos 6**)³². Sanctuarul dispunea nu doar de un templu principal, ci și de o sală de întruniri și un portic (*stoa*)³³.

Principalele reprezentări ale zeului sunt cele de pe monedele orașului Hierapolis, începând cu domnia lui Caracalla și cele de pe stelele votive. În primul caz, el apare înfățișat întotdeauna din profil spre dreapta, având capul înconjurat de raze³⁴. Uneori, pe reversul monedelor sunt asociate alte tipuri de divinități precum Apollo Archegetes, înfățișat cu plectrul și cu lira³⁵, Selene sau Hekate într-o bigă trasă de doi cai, cu semiluna după umeri și două torțe³⁶, Hygeia stând pe tron și având un kalathos deasupra capului³⁷ și o Nemesis înaripată³⁸. Zeul apare și în reprezentările de pe stelele votive de la Akkent de lângă Denizli și de la Sebaste (azi Sivashi) din Frigia. Cel puțin în prima dintre acestea zeul este reprezentat călare cu securea dublă pe umăr, un chiton scurt și hlamida fluturând³⁹. De altfel, securea dublă era unul dintre atributele frecvente ale zeului⁴⁰. Stelele dedicate divinității pot înfățișa și imaginea organelor afectate de pedeapsa divină, după cum vedem pe monumentul lui Aurelius Soterchos, cel care a fost pedepsit pentru că a intrat impur în sanctuar și tot aici a întreținut și relații sexuale (**Lairbenos 3**).

Consacrările reprezentau acele acțiuni în urma cărora avea loc transferul de tutelă sau de proprietate de la cel care îl încredința pe individ către divinitate. Astfel zeul devenea, în funcție de clauzele contractuale, fie stăpânul absolut al celui consacrat, fie doar cel care avea drept de uzufruct, sclavul sacru rămânând în continuare în proprietatea stăpânului de drept, cu obligația ca la anumite festivități sau zile prestabilite să presteze munci în folosul templului⁴¹. Fenomenul consacrarilor era destul de răspândit începând cu perioada elenistică, similitudini fiind atestate în Macedonia la Beroia, Lefkopetra, Edessa, Skydra, Pella și Kozani, în Egipt, în Elymaida la Susa sau în Beotia la Theba⁴². Cele mai vechi inscripții sunt înregistrate în Edessa Macedoniei în sec. II a.Chr., însă pentru Hierapolis atestările datează abia din sec. II-III p.Chr., în aceeași perioadă cu inscripțiile confesionale. Se consideră că în momentul consacrării persoanele libere din punct de vedere juridic sau eliberate deveneau funcționari sacri (*hieroi*), un statut de obicei temporar, iar cei care erau deja sclavi deveneau sclavi sacri, consacrați în majoritatea cazurilor pe viață. Aceștia din urmă se puteau chiar emascula pentru a-și arăta devotamentul față de divinitate.

O *katagraphe* de la Hierapolis respecta în general următoarea tipologie:

- (1) Precizarea anului, a lunii și a zilei în care s-a produs evenimentul;
- (2) Indicarea numelui persoanei care efectua consacrarea, eventual și a locului său de origine sau cetățenia;

³² Ramsay 1895, I.1, 133.

³³ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 3.

³⁴ BMC Phrygia, 236-238, nr. 54-66; 261-262, nr. 171-185.

³⁵ BMC Phrygia, 236, nr. 54; 237, nr. 60.

³⁶ BMC Phrygia, 236, nr. 55.

³⁷ BMC Phrygia, 236-237, nr. 57-59.

³⁸ BMC Phrygia, 237, nr. 62.

³⁹ Delemen, 1999, 46.

⁴⁰ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 3-5.

⁴¹ Riel 2001, 128.

⁴² Riel 1995, 188-189; Riel 2001, 144-145.

(3) Indicarea, de obicei, atât a statutului sau a poziției sociale a celui consacrat anterior actului, cât și a funcției deținute în ierarhia sanctuarului după încredințare; eventual se preciza că încredințarea se producea cu condiția obținerii unei anumite funcții, ca cea de *hieros*⁴³;

(4) Avertizarea că nimeni nu avea dreptul de a iniția proceduri legale împotriva celui consacrat;

(5) Precizarea despăgubirii fixate pentru nerespectarea avertismentului⁴⁴.

Întotdeauna trebuia să existe o anumită *persoană care să-l încredințeze* divinității pe viitorul *hieros* sau *hierodoulos*. Acesta juca cel mai probabil rolul de garant în fața divinității pentru persoana consacrată. Nu există cazuri în care o anumită persoană să se încredințeze pe sine, singură, divinității, chiar dacă zeul uneori îi cerea acesteia în mod explicit acest lucru (să vină în serviciul său), prin intermediul unei porunci divine și să relateze evenimentul respectiv pe o stelă⁴⁵. Cu alte cuvinte, să facă publică puterea pe care si-au manifestat-o zeii.

Avem însă suficiente exemple dintre inscripțiile de consacrare care vorbesc despre încredințarea unui copil natural sau adoptiv, ori sclav divinității în urma unei porunci sau a unui vis expresiile utilizate în mod curent fiind „din porunca zeului” (*kata epitagēn tou theou*), sau în urma unui vis (*kat'onar*). Însă astfel de porunci apar și în privința dedicațiilor obișnuite, nu numai a consacrărilor⁴⁶, cum este cazul lui Charixenos Dionysopolitanul care primește porunca de a ridica probabil o statuie (întrucât inscripția se află pe un soclu) de la Apollo Lairmenos numit explicit „zeul care se manifestă” (*theos epiphanes*) (**Lairbenos 8**)⁴⁷.

Revenind la cazurile de încredințare în urma unei porunci, sau a unui vis, avem cel puțin patru inscripții în acest sens. Prima datează de la începutul secolului al treilea și se referă la încredințarea de către un anume Markos, fiul lui Dionysidoros din Motella a copilului adoptat (*threptos*), în urma poruncii primite de la Helios Apollo Lairbenos (**Lairbenos 17**)⁴⁸. Alte trei *katagraphai* fac referire la instrucțiunile onirice. Atât Aphphia din Hierapolis, cât și Dion din Motella își încredințază proprii lor copii, Rhoupos și Rhoupeina, respectiv Papirianos, lui Helios Apollo Lairbenos în sec. II p.Chr. (**Lairbenos 14** și **Lairbenos 15**)⁴⁹. În ultimul caz nu știm ce statut avea Didymos, însă aflăm că el fusese trimis special unui *hieros*, Dionysios, la începutul secolului al treilea, de către Neikephoros din Motella, pentru a fi consacrat lui Helios Apollo Lermenos. El putea fi o rudă cuplului format din Dionysios și soția sa sau chiar copilul acestora crescut de Neikephoros din Motella⁵⁰.

Foarte multe dedicații, *ex-votis*, inscripții confesionale, inscripții de consacrare (*katagraphai*) prezintă referiri la copii ca membri ai unei anumite familii sau ca persoane care

⁴³ Vezi exemplul din Öztürk, Tanrıver 2008, 91-92, nr. 1.

⁴⁴ Compară cu tipologia stelilor de la Lefkopetra din Macedonia: Ricl 2001, 131-132.

⁴⁵ Exemplul de autoconsacrare prezentat de Mirković 2001, 958 este neconcludent. Vezi și Ricl 1995, 189.

⁴⁶ Dignas 2003, 84; Ritti *et alii*, 2000, 22-26, 28-31, 39-40, nr. K5, K7, K11, K16, K23, K30, K37, K49.

⁴⁷ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 8, nr. D4. Aici expresia utilizată pentru prima poruncă primită este *kata epitagēn*.

⁴⁸ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 23, nr. K7.

⁴⁹ (**Lairbenos 14**) = Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 22, nr. K4; (**Lairbenos 15**) = Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 22, nr. K5. Formulele utilizate sunt „în urma unui vis divin” (*kata ton theion oniron*) și „în urma unui vis” (*kat'oniron*).

⁵⁰ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 49.

au fost încredințate de către rude, apropiați, părinți adoptivi etc. în grija unei divinități în calitate de *hierodouloi* sau de *hieroi* ori *hieroi kai eleutheroi*⁵¹. Indicarea vârstei exacte a copiilor, foarte rară de altfel, poate fi însoțită și de o specificare a statutului social și juridic al acestora. Astfel, Onesimos, fiul lui Onesimos din Motella, își consacră fiul adoptiv (*threptos*) pe nume Synphoros, de 11 ani, lui Helios Apollo Lairbenos epiphanes, divinitate care aici este numită stăpân al orașului Motella (*proestōtes tēs Motelēnōn*), indicând clar tutela târgului asupra sanctuarului principal al divinității din sudul Frigiei⁵². Ținând cont de statutul juridic anterior al tatălui, băiatul urma să devină un *hieros*. Spre deosebire de acesta, Merteine (formă populară pentru Meltine sau Melitine), o fată de numai cinci ani, a fost consacrată probabil ca sclavă sacră, dat fiind faptul că termenul care o caracterizează, *korasion*, era utilizat pentru a denumi tinerele sclave⁵³. Ca și în cazul inscripției precedente, Heleios (!) Apollo Lairbenos este considerat stăpân al orașului Motella. Astfel de sclavi copii erau uneori folosiți la muncile de jos, precum paza cirezilor sau a turmelor de porci, în ciuda vârstei foarte fragede. De pildă, un sclav al cărui nume nu-l cunoaștem, apare pe o inscripție confesională din 114-115 p.Chr. de la Ayazviran (nord-estul Lydiei) dedicată Mamei Anaëitis, „cea care stăpânește în Azita” și lui Meis Tiamou. El avea numai cinci ani și se afla în proprietatea lui Hermogenes și Apollonios, fiii lui Apollonios Midas⁵⁴.

O frecvență mai mare se constată în privința copiilor adoptați în cadrul epigrafelor aparținând sanctuarului lui Apollo Lairbenos de la Motella, deși practic exemple similare sunt cunoscute în întreaga lume anatoliană. Ei sunt numiți cel mai adesea în inscripții sub forma *threptoi*⁵⁵, însă mai apar și ca *thremmenoi*, *tethrammenoi*, *threpsai*, *trophimoi*, *trophei*⁵⁶. Nume ca Threptos sau Threptius pot figura și ca substantiv propriu⁵⁷. În cele mai numeroase cazuri, se atestă bunele relații dintre acești copii de suflet și familiile lor adoptive, copiii figurând alături de părinți în dedicații⁵⁸. Pe una dintre stelele funerare cu imprecății, copiii adoptivi sunt considerați a fi bunurile cele mai de preț⁵⁹. Cu toate acestea, nu întotdeauna relațiile cu copiii adoptați erau dintre cele mai fericite. Se putea ajunge chiar la conflicte foarte grave. În urma unui astfel de conflict, o anumită Iulia ajunge să-și blesteme copilul aflat în grijă, Onesime, crezând că era îndreptățită să facă acest lucru, însă neprimind nici un răspuns din partea zeilor, i-a întrebat în această privință și aceștia „s-au năpustit asupra ei”, după care ea îndreptându-se i-a preamărit⁶⁰.

Înainte de a încheia mai trebuie subliniate câteva aspecte. Efectele juridice ale consacrarilor nu erau deloc de neglijat. O dată cu încredințarea, încadrarea juridică anterioară

⁵¹ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 62; Öztürk, Tanrıver 2008, 102-103, nr. 14.

⁵² Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 36-38, nr. K 46 (237 p.Chr.).

⁵³ Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 40-41, nr. K 50. Inscripția datează din sec. III p.Chr.

⁵⁴ Petzl 1994, 86-88, nr. 68 (cu fig.) = TAM, V.1, 317 = Diakonoff 1979, 145-146, nr. 11.

⁵⁵ Lairbenos, 12, 13, 16, 17, 21, 25.

⁵⁶ Vezi introducerea la MAMA, IX, lxiv; Diakonoff 1979, 162; Robert 1955, 35-36; IGSK, 52, 37; Öztürk, Tanrıver 2008, 91-92, nr. 1.

⁵⁷ Mitchell 1999, 138, nr. 155; IGSK, 22.2, 1310; Mitchell 1999, 140, nr. 198.

⁵⁸ Diakonoff 1979, 144-145, nr. 8; Diakonoff 1979, 148, nr. 21.

⁵⁹ IGSK, 52, 37; Sardis, VII.1, 152; Robert, Hellenica, XIII, 133; NIS, I, p. 32-33; Robert 1962, 277, n. 3.

⁶⁰ Petzl 1994, 20 și Herrmann, Varinlioğlu 1984, 13, nr. 9. Petzl interpretează verbul în cauză ca „a se năpusti”, în timp ce Herrmann și Varinlioğlu cred că este vorba despre „a trece cu vederea” (cererea Iuliei, dedicanta).

de obicei rămânea neschimbată pentru autoritățile civile, chiar și atunci când individul devenea sclav sacru, cu mențiunea că, în cazul comiterii unei infracțiuni întâi trebuia judecat de către autoritatea religioasă, persoana în cauză aflându-se sub tutela zeului. Orice încercare de a eluda atotputernicia zeului era aspru pedepsită de către acesta. Avem așadar imaginea unei duble jurisdicții: cea religioasă, exprimată conform dreptului cutumiar local, și cea civilă, reliefată prin încadrarea într-una dintre categoriile juridice recunoscute în mod oficial de către statul roman.

Este posibil însă ca anumiți sclavi să fi fost într-adevăr eliberați în momentul consacrării ca funcționari sacri (*hieroi*), cu toate că acest fapt nu este explicit indicat în epigrafe. Astfel, în inscripția ridicată de un cetățean al orașului Hierapolis al cărui ultim nume era cel de Achilleus, acesta menționează că l-a consacrat pe Neikon, în vârstă de 30 de ani, cu *condiția* ca el să devină funcționar sacru⁶¹. Mai precizează că l-a achiziționat de la Aurelios Antiochos, fiul lui Antiochos din Motella. Clauza de despăgubire fixată în cazul nerespectării acestui contract, în sensul inițierii unor proceduri legale împotriva lui Neikon era de 2500 de denari. Este posibil ca în acest caz particular să fi fost vorba nu doar despre o consacrare a sclavului în calitate de *hieros*, ci și de eliberarea sa, potrivit normelor juridice recunoscute de autoritățile civile. Același personaj, sau poate o rudă de-a sa, Titus Flavius Achilleus, consacră pe „sclavul Epiktetos, pe care de asemenea l-am eliberat cu ajutorul arhivelor din Motella”⁶². Acest fapt poate veni în sprijinul celor afirmate anterior, că anumiți sclavi sacri erau eliberați înainte de a fi consacrați divinității.

Importanța economică a actului în sine este iarăși foarte importantă. Persoanele consacrate reprezentau forța de muncă principală pe domeniile sacre. În marile sanctuare, numărul acestora putea ajunge la câteva mii: 6000 de sclavi sacri la Comana Capadociei⁶³, 3000 la Venasa⁶⁴, alte câteva mii la Comana Pontului⁶⁵ și la Zela⁶⁶. Ei prestau activitățile legate de cultivarea pământului și a viței-de-vie, lucrau în atelierile de țesătorie și pielărie de pe teritoriul sanctuarului sau umblau din loc în loc pentru a strânge fonduri necesare templelor. Alții practicau prostituția sacră tot pentru a face rost de venituri pentru sanctuar și în acest fel slujind divinității. Două dintre inscripțiile publicate cu doar trei ani în urmă⁶⁷ ne arată de altfel foarte clar că cei doi funcționari sacri, care fuseseră crescuți ca și copii de suflet au fost consacrați împreună cu atelierile de prelucrarea lânii la care lucrau, contribuind astfel la prosperitatea sanctuarului lui Apollo Lairbenos.

Acknowledgement

This contribution was supported by the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development by the project ‘Development and innovation capacity and increase of the research impact through post-doctoral programs’ POSDRU/89/1.5/S/49944.

⁶¹ Öztürk, Tanriver, 2008, 91-92, nr. 1.

⁶² Öztürk, Tanriver, 2008, 101-102, nr. 13.

⁶³ Strabon, *Geografia*, XII, 2, 3.

⁶⁴ Strabon, *Geografia*, XII, 2.

⁶⁵ Strabon, *Geografia*, XII, 3, 36.

⁶⁶ Strabon, *Geografia*, XII, 3, 37.

⁶⁷ Öztürk, Tanriver, 2008, 92-93, nr. 2; 97-98, nr. 7.

Supplementum epigraphicum

1. Atychorion (Bahadınlar): Inscripție a lui Apollonios Menophilos menționând porticul lui Meter Leto și Helios Apollo Lyermenos

Locul descoperirii: Bahadınlar, în sanctuarul lui Apollo Lairbenos de lângă Dionysopolis (Ortaköy) din Frigia.

Tipul documentului: Placă din marmură de dimensiuni reduse, prevăzută cu găuri de fixare în perețele unei construcții.

Dimensiuni: 40,6 × 29,2 × 1,9 cm.

Litere: Dimensiuni necunoscute.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 8, nr. D5 (cu bibliografie); Miller 1985, 53; Robert 1962, 129; Ramsay 1895, 146, nr. 34; Ramsay 1883, 382-383, nr. 5.

Datare: A doua jumătate a sec. II p.Chr. (?).

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Μητρί Λητοῦ καὶ Ἡλίω Ἀπόλλωνι Λυερμηνῶ Ἀπολλάβιος Μηνοφίλου τοῦ Ἀπολλωνίου Ἀτυοχωρεΐτης ὑπερ Λαομέδοντος | καὶ Εἰφιανόσσης, τῶν τέκνων, τὴν στοᾶν ἐκ | τῶν ἰδίων ἐποίησε.

Traducere: Apollonius Menophilos din Atychorion, fiul lui Apollonios, a făcut pe cheltuiala proprie, în cinstea Mamei Leto și a lui Helios Apollo Lyermenos, un portic în numele copiilor (săi), Laomedon și Eiphianasse.

2. Atychorion (Bahadınlar): Inscripție confesională referitoare la misterele zeului

Locul descoperirii: În localitatea Bahadınlar.

Tipul documentului: Partea superioară a unei stele din calcar cu fronton.

Dimensiuni: 31 × 44 cm.

Litere: 1-2 cm. Textul inscripției se desfășoară pe toate cele trei laturi ale frontonului.

Locul de păstrare: Zidită în perețele unei case din localitate. Tăiată în partea inferioară și parțial la acrotera din stânga frontonului și la cea de deasupra acestuia.

Bibliografie: Petzl 1994, 122, nr. 108; Miller 1985, 62; MAMA, IV, 281 (pl. 58, cu 2 foto).

Datare: Sec. I-II p.Chr. (MAMA).

Descrierea reprezentării: Frontonul prezintă o rozetă încadrată într-un motiv circular.

Text: Γ. Ἀντώνιος Ἀπελ[ι]λάης Βλαυνδεὺς κοίλασθεις ὑπὸ τοῦ θεοῦ πολλάκις καὶ | πολλοῖς χρόνοις διὰ τὸ μ<η> βούλεσθε | [α]ἰτὸν ποσελθεῖν καὶ παρεστάναι | τῷ μυστηρίῳ καλούμενον ἐν | [- - -].

Traducere: Apollonius Menophilos din Atychorion, fiul lui Apollonios, a făcut pe cheltuiala proprie, în cinstea Mamei Leto și a lui Helios Apollo Lyermenos, un portic în numele copiilor (săi), Laomedon și Eiphianasse.

R4: Probabil ποσελθεῖν.

3. Atychorion (Bahadınlar): Inscripție confesională a lui Aurelius Soterichos

Locul descoperirii: Localitatea Bahadınlar.

Tipul documentului: Stelă din calcar alb cu fronton și acrotere. Reutilizată.

Dimensiuni: 51 × 32 × 8 cm.

Litere: 1,4-4 cm.

Locul de păstrare: Zidită în peretele unei case.

Bibliografie: Petzl 1994, 122, nr. 110 (cu bibliografie); Brixhe 1987, 24 (cu traducere franceză); Miller 1985, 62; MAMA, IV, 283 (pl. 59, cu foto); Ramsay 1895, 152, nr. 50; Ramsay 1889, 222-223, nr. 8; Hogarth 1887, 387, nr. 16.

Datare: Sec. III p.Chr. (MAMA).

Descrierea reprezentării: Reprezentarea a două picioare (în partea stângă) și a organelor sexuale masculine pe stelă (zona centrală).

Text: [A]ῦρήλιος | Σωτήρχος | Δημοστράτου Μοτεληνὸς κολάθην ἐπὸ τὸ θεῖοῦ παραγέλων πᾶσι μηδε ἄναγον ἀναβήτ' ἐπὶ τὸ χωρίον ἐπροκήσι ἢ κηνο[?]ετε τὸν ὄρχις· ἐγὼ Γέα ἐκηνησάμην ἐπὶ τὸ χ¹ωρίον.

Traducere: Aurelius Soterchos din Motella, fiul lui Demonstratos, (am primit) pedeapsa de la zeu, dând de veste tuturor să nu urce în (acest) loc (sacru) pângărit de jurămintе false sau să comită un act sexual; eu unul am făcut-o cu Gaia în (acest) loc (sacru).

R6-8: Probabil ἄναγον în loc de ἄναγον. Alte forme nesigure sau corupte: ἐπροκήσι în loc de ἐπροκήσι și ὄρχιν în loc de ὄρχις.

R6-8: „Să comită un act sexual“.

4. Atychorion (Bahadınlar): Inscripția confesională a lui Sophron preamărindu-l pe Apollo Leimenos

Locul descoperirii: Localitatea Bahadınlar.

Tipul documentului: Stelă din calcar alb cu fronton.

Dimensiuni: 51 × 37 (sus)/ 39 (mijloc) / 36 (baza) × 8 cm.

Litere: 1,5 cm.

Locul de păstrare: Zidită în peretele unei case.

Bibliografie: Petzl 1994, 122, nr. 109 (cu bibliografie); MAMA, IV, 282 (pl. 59, cu foto); Ramsay 1895, 151-152, nr. 49; Ramsay 1889, 222, nr. 7; Hogarth 1887, 385-387, nr. 15.

Datare: Sec. II-III p.Chr. (MAMA).

Descrierea reprezentării: Cu rozetă pe timpan și cu acrotere.

Text:

Μέγας Ἀπόλλω Λειμηνός· | Σόφρον ἱερὸς κολεῖς ἐπὸ Ἀπόλλωνος Λειμ⁴ηνοῦ δει τὸ ἔμαρ
τηνκνε ΠΟΙΧΤΡΙΦΟΙΧΝ | ΕΙΔ vac. AC vac. ΤΗΝ Κλησεῖπου | ΚΕΙΠΟΧΖΗΝΕΙΔΑΧΑΠΟ
ῖ Ἄω[ ]ΟΥΜΑΚΕΔΟΧ καὶ | Ἀμαζόνας κα[ι] Ν?εικομ?ι αχειδαῖς (?)· ἐξομολο[γ]ησάμενος
εἰστηλογρά¹²φησα· παραγέλω, μηδ?ις καταφορνήσει ἐπεὶ τι ὠ χω[ρ]ε?ι Ἀπ[?]όλ[ω]νονε[ ]
[ ] Λειμη[νοῦ].

Traducere: Mare este Apollo Leimenos! Sophron, funcționar sacru, a fost pedepsit de Apollo Leimenos pentru că a păcătuit. [---] În conformitate cu mărturia mea am pus inscripția pe stelă; avertizez că nimeni nu trebuie să nesocotească și să se împotrivescă lui Apollo Leimenos.

R13: Cuvântul καταφορνήσει pare a fi o formă cu metateză pentru καταφορνήσει. Astfel de forme apar frecvent în aceste inscripții.

5. Atychorion (Bahadınlar): Inscripția confesională a lui Apellas (?)**Locul descoperirii:** Localitatea Bahadınlar.**Tipul documentului:** Stelă din marmură.**Dimensiuni:** 56 × 34 × cca 6 cm.**Litere:** 1,4-1,5 cm.**Locul de păstrare:** Zidită în peretele unei case.**Bibliografie:** Petzl 1994, 122, nr. 111 (cu bibliografie); Miller 1985, 63-64; MAMA, IV, 284 (pl. 59, cu foto și bibliografie); Ramsay 1895, 151, nr. 46; Ramsay 1889, 220, nr. 5; Hogarth 1887, 382-383, nr. 13.**Datare:** Sec. III p.Chr. (?).**Descrierea reprezentării:** Monument aniconic.**Text:**

Απε[λλᾶς].... Ἀπολλωνίου | Μοτελλῆνος ἐξομολογῶμε κολασθεῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ | ἐπεὶ ἠθέλησα μεῖνε μετὰ ῥ' γυνεκός· διὰ τ'οὔτ'ο οὐδὲν παραγγέλω πᾶσιν μ(η)δένα κα[τα]φ[ρ]ονῖν? | τῶ θεῷ, ἐπὶ | ἔξει τῆ[ν σ]τήλην ἐξοπλάριον μετὰ τῆς | εἰδ[ίας γ]υ?ν?εκός | Βα[σ]ιλίδος.

Traducere: Apellas? [---] din Motella, fiul lui Apollonios, mărturisesc public că am fost pedepsit de zeu pentru că am vrut să rămân cu o femeie. De aceea dau deci de veste tuturor ca nimeni să nu-l nesocotească pe zeu, de vreme ce va avea (această) stelă ca model, (pusă) împreună cu propria soție, Basilis.

6. Atychorion (Bahadınlar): Inscripție confesională a lui Sosandros Hierapolitanul către Lairmenos**Locul descoperirii:** Împrejurimile localității Bahadınlar.**Tipul documentului:** Stelă de mici dimensiuni.**Dimensiuni:** Necunoscute.**Litere:** Dimensiuni necunoscute.**Locul de păstrare:** Necunoscut.**Bibliografie:** Petzl 1994, 122, nr. 120 (cu bibliografie); Miller 1985, 64; Ramsay 1895, 149, nr. 41; Ramsay 1889, 217, nr. 1.**Datare:** Sec. II-III p.Chr.**Descrierea reprezentării:** Monument aniconic.

Σώσανδρος Ἱεραπολίτης ἐπιορκήσας καὶ | ἀναγνος ἰσῆλθα ἰς τὸ | σύνβαμον· ἐκολάσθη· παραγγέλω μηδένα καταφρονεῖν | τῷ Λαιμηνῷ, ἐπεὶ ἔξει | τὴν ἐμὴν στήλην ἔξενπλον.

Traducere: Eu, Sosandros din Hierapolis, am intrat în templul comun după ce am jurat strâmb și pângărit (fiind); m-a ajuns pedeapsa; dau de veste tuturor ca nimeni să nu-l nesocotească pe Lairmenos, întrucât va avea stela mea ca mărturie.

R1: Miller: Ἱεραπολε(ί)-**R8:** Miller: στή[λλ]ην**7. Atychorion (Bahadınlar):** Inscripție votivă dedicată de sclavul imperial Dokimos Domitias lui Apollo Lairbenos**Locul descoperirii:** Moscheea din Bahadınlar.

Tipul documentului: Stelă din marmură albă, cu fronton.

Dimensiuni: 56 × 35 cm.

Litere: 2-3 cm.

Locul de păstrare: Încăstrată în zidul moscheii.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 7, nr. D1; Miller 1985, 50; MAMA, IV, 293 (pl. 60).

Datare: Aprox. 90 p.Chr.

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: [Δ]όκιμος Δομίτι[α]ς Σεβαστῆς δοῦ[λ]ος Ἀπόλλωνι Λαιρμηνῶ ἀνέθηκεν ἴ [κ]εραμεῖδας δέ[κ]α καὶ εἰς τὴν χρύσωσιν τοῦ παθνωματικοῦ * ἰβ'.

Traducere: Dokimos, sclav al augustei Domitia, a dedicat lui Apollo Lairbenos zece țigle și pentru aurirea lambriului 12 (denari).

8. Atychorion (Bahadınlar): Inscricție votivă dedicată de Charixenos lui Apollo Lairmenos, în urma poruncii primite

Locul descoperirii: În sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la nord de fundația templului principal.

Tipul documentului: Soclu de calcar, ușor profilat în partea superioară și inferioară. Distrus pe latura din dreapta.

Dimensiuni: 124 × 56 × 59 cm.

Litere: 2,5-3,5 cm.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 8, nr. D4; Miller 1985, 51; MAMA, IV, 277 A I (pl. 57); Ramsay 1895, 147, nr. 37; Hogarth 1887, 376, nr. 1.

Datare: sec. II p.Chr., înainte de 208-209 p.Chr., data următoarei inscripții gravate pe aceeași stelă (Nr. 17).

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ἀπόλλων[α] | Λαιρμηνὸν θεὸ[ν] | ἐπιφανῆ κατὰ ἐπι[τ]αγὴν Χαρίζενο[ς] ἴ Μενεκλέους [Δ]ιο[ν]σοπολείτη[ς].

Traducere: Charixenos din Dionysopolis, fiul lui Menekleos, (l-a cinstit) pe Apollo Lairmenos, zeul manifest, în urma poruncii (acestuia).

9. Atychorion (Bahadınlar): Inscricție votivă a lui Papias către Helios Apollo Laimernos alexikakos

Locul descoperirii: În zona sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la nord de templul principal.

Tipul documentului: Soclu din calcar, profilat în partea superioară.

Dimensiuni: 109 × 55-64 × 57 cm.

Litere: 2,7-3,2 cm.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 8, nr. D3; Miller 1985, 51; MAMA, IV, 275 A (pl. 56).

Datare: 30 mai 165 p.Chr. (= 7 Panemos 249, era sullanică).

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ἡλίω Ἀπόλλωνι Λαιρμηνῶ τὸν ἀνδριάντα τοῦ (*frunză*) | ἀλεξικάκου Ἀπόλλωνος | Παπίας Παπίου Δημητρί- (*frunză*) | ῥου Παπίου Μοτελληνὸς | [ἀ]νέθηκε. (*frunză*) Ἔτους σμθ' | μηνὸς Πανήμου ζ'.

Traducere: Papias din Motella, fiul lui Papias, nepotul lui Demetrios, strănepotul lui Papias, i-a dedicat lui Helios Apollo Lairmenos o statuie a lui Apollo cel ce păzește de rele. În ziua a șaptea a lunii Panemos, în anul 249.

10. Atychorion (Bahadınlar): Consacrarea statuilor lui Nike în sanctuar de către Apollonios din Hierapolis

Locul descoperirii: În sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la sud de templul principal.

Tipul documentului: Altar (bomos) din calcar distrus în partea superioară, cu o bază profilată. Pe acesta regăsim inscripțiile nr. 10, 13, 14, 15 și 16.

Dimensiuni: 111 × 60 × 55 cm.

Litere: 2-3 cm.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 8, nr. D6; Miller 1985, 51; MAMA, IV, 276 A I (pl. 57).

Datare: Începutul sec. II p.Chr. (înainte de 124-125 p.Chr.)

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Θεῷ Ἡλίω Ἀπόλλωνι Λαιρμηνῶ καὶ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ | τῶν Μοτελληνῶν Ἀπολλώνιος Ἱερραπολείτης ὁ καὶ Κρουλεῖϋς τὰς Νείκας ἀνέθηκεν | μετὰ τῶν τέκνων Ἀλαζόνος | καὶ Ἀπολλωνίου.

Traducere: Apollonios din Hierapolis, cel numit și Krouleus, împreună cu fiii săi, Alazonos și Apollonios, a dedicat (statuile lui) Nike zeului Helios Apollo Lairmenos, precum și Sfatului și Poporului din Motella.

11. Atychorion (Bahadınlar): Actul de încredințare a lui Neikon din Motella lui Helios Apollo Lairbenos

Locul descoperirii: În zona sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la nord de templul principal.

Tipul documentului: Soclu din calcar, profilat în partea superioară.

Dimensiuni: 109 × 55-64 × 57 cm.

Litere: 2,7-3,2 cm.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 21, nr. K1; Miller 1985, 54; MAMA, IV, 275 B I (pl. 56).

Datare: Februarie-martie 178 p.Chr. (Ritti).

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ἔτους σξβ' μηνὸς Ξανθικοῦ. Ὀλυμπιάς Διογυσίου Βλαουονδηνή | ἡ καὶ Μο(τελληνή) καταγράφω Νείφκωνα β' τὸν υἱόν μου | Ἡλίω Ἀπόλλωνι Λαιρμηνῶ, καὶ ἄν τις ἀντείπη θήσει εἰς τὸν θεῖον * βφ' (*frunză*) καὶ εἰς τὸν ¹⁰ φίσκον ἄλλα * βφ'.

Traducere: În anul 262, luna Xandikos. Olympias din Blaundos, care (e numită) și cea din Motella, fiica lui Dionysios, încredințez pe Neikon, fiul lui Neikon, fiul meu, lui Helios Apollo Lairmenos, iar dacă cineva ar spune ceva împotriva, să depună pentru zeu 2.500 de denari și pentru fisc alți 2.500.

12. Atychorion (Bahadınlar): Actul de încredințare a lui Agathios din Motella lui Helios Apollo Lairbenos

Locul descoperirii: În zona sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la nord de templul principal.

Tipul documentului: Soclu din calcar, profilat în partea superioară.

Dimensiuni: 109 × 55-64 × 57 cm.

Litere: 2,7-3,2 cm.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 22, nr. K2; Miller 1985, 54; MAMA, IV, 275 B II (pl. 56).

Datare: 30 noiembrie 225 p.Chr.

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ἔτους τί μη(νὸς) γ', ζ'. Αὐρ. | Νειγροα Μοτεληνὸς | Ἀλεξάνδρου, Διοδώρα, | γυνή μου, Ἡλίω Απόλλωνι ἴ Λερμηνῶ καταγράφωμεν | Ἀγαθῖνον, θρέμενον ἑαυτῶν· εἴ τις δ' ἄν ἐπενκαλέσει | <θήσι> προστίμου * βφ', ἄλλα εἰς | τὸ ταμίον * βφ'.

Traducere: În ziua a șaptea a lunii a treia a anului 310. Aurelios Neigroas din Motella, fiul lui Alexandros, și Diodora, soția mea, încredințăm lui Helios Apollo Lairbenos pe Agathinos, fiul adoptiv; dacă cineva ar îndrăzni să ne acuze, să dea 2.500 de denari ca amendă și alți 2.500 pentru visteria statului.

13. Atychorion (Bahadınlar): Actul de încredințare a lui Neikes lui Helios Apollo Lairbenos

Locul descoperirii: În sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la sud de templul principal.

Tipul documentului: Altar (*bomos*) din calcar distrus în partea superioară, cu o bază profilată. Pe acesta regăsim inscripțiile nr. 10, 13, 14, 15 și 16.

Dimensiuni: 111 × 60 × 55 cm.

Litere: 2-3 cm.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 22, nr. K3; Miller 1985, 55; MAMA, IV, 276 A II (pl. 57).

Datare: Sec. II p.Chr.

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ἡλίω Ἀπόλλωνι Λερμηνῶ Μελίτινη Ἀπολλωνίου ἐπιλεγομένη Σαγαρηνή καταγράφω | Νείκην τὴν θρεμένην μου· ἴ εἴ τις ἐπενκαλέσει θήσι ποσ[τί]μου εἰς τὸν θεὸν * ἀφ' | κέ εἰς τὸν φύσκον * ἀφ'.

Traducere: Meltine, fiica lui Apollonios, numită și Sagarene, o încredințez lui Helios Apollo Lermenos pe Neike, fiica mea adoptivă; dacă cineva ar avea ceva de spus împotriva, să dea ca amendă zeului 1.500 de denari și (alți) 1.500 fiscalului.

14. Atychorion (Bahadınlar): Actul de încredințare a copiilor Rhoupos și Rhoupeinas lui Helios Apollo Lermenos

Locul descoperirii: În sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la sud de templul principal.

Tipul documentului: Altar (*bomos*) din calcar distrus în partea superioară, cu o bază profilată. Pe acesta regăsim inscripțiile nr. 10, 13, 14, 15 și 16.

Dimensiuni: 111 × 60 × 55 cm.

Litere: 2-3 cm.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 22, nr. K4; Miller 1985, 55; MAMA, IV, 276 A III (pl. 57).

Datare: Sec. II p.Chr.

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ἀφφια Γλύκωνος Ἱεροπολεῖτις οἰκοῦσα ἐν Μαμακώμῃ | καταγράφω τὰ τέκνα κατὰ θεῖον | ὄνιρον Ἀπόλλωνι Λερμηνῶ | Δημήτριον καὶ Ῥοῦπον καὶ | Ῥουπεῖναν τὰ τέκνα· εἶ τις ἐπενκαλέσει θήσει εἰς τὸν θεὸν προστείμου * βφ' κέ εἰς τὸν φύσκον * βφ'.

Traducere: Aphphia, fiica lui Glykonos din Hierapolis, care locuiește în Mamakome, încredințez, în urma unui vis divin, lui Apollo Lermenos pe copiii Demetrios, Rhoupos și Rhoupeina; dacă cineva ar avea ceva de spus împotriva, să dea zeului ca amendă 2.500 de denari și fiscului (alți) 2.500.

15. Atychorion (Bahadınlar): Actul de încredințare a lui Papirianos din Motella lui Helios Apollo Lermenos

Locul descoperirii: În sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la sud de templul principal.

Tipul documentului: Altar (bomos) din calcar distrus în partea superioară, cu o bază profilată. Pe acesta regăsim inscripțiile nr. 10, 13, 14, 15 și 16.

Dimensiuni: 111 × 60 × 55 cm.

Litere: 2,6-3 cm. Inscripția se află pe fața din stânga a monumentului.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 22, nr. K5; Miller 1985, 57; MAMA, IV, 276 B (pl. 57).

Datare: 124-125 p.Chr.

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ἡλίω Ἀπόλλωνι | Λερμηνῶ Δίων | Κορνηλίου Μοτελληνὸς κατ' ὄνιρον |⁵ καταγράφω τὸν ἐμ[αυ]τοῦ υεῖδον Παπιαρι[α]νόν. Ἔτους σθ' μην(ὸς) [...].

Traducere: Dion din Motella, fiul lui Cornelius, în urma unui vis, îl încredințez lui Helios Apollo Lermenos pe fiul (meu), Papiarianos. În anul 209, luna [...].

16. Atychorion (Bahadınlar): Actul de încredințare a lui Stratoneikes din Hierapolis lui (Helios) Apollo Lairbenos

Locul descoperirii: În sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la sud de templul principal.

Tipul documentului: Altar (bomos) din calcar distrus în partea superioară, cu o bază profilată. Pe acesta regăsim inscripțiile nr. 10, 13, 14, 15 și 16.

Dimensiuni: 111 × 60 × 55 cm.

Litere: 2 cm. Inscripția se află pe fața din dreapta a monumentului.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 22, nr. K6; Miller 1985, 57; MAMA, IV, 276 C (pl. 57).

Datare: Sec. III p.Chr.

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: [Ἔτους ...', μην(ὸς) ε', ια'. | [Ἡλίω Α]πόλλωνι Λαιρβ[η]νῶ Π[α]πία[ρ]ς .Ι.Α.Ε[.] |[†] [...] Ἱερα[π]ολείτης | [σὺ]ν τῇ γνώμῃ τῆς | γυνεκὸς Εὐτυχιδὸς, | καταγράφομην Στρατ⁸ονείκην, τὴν θρεπτὴν | ἡμῶ[ν] αὐ[τῶ]ν· ἐ δέ τις ἐπενκαλέσει θήσει εἰ τὸν | θεὸν * βφ' κέ εἰς τὸν |¹² δεσποτῶν φύσκον [* βφ'].

Traducere: În anul ..., luna a cincea, ziua a 11-a. Papias din Hierapolis, cu consimțământul soției, Eutychis, o încredințăm lui [Helios] Apollo Lairbenos pe Stratoneike, pe fiica noastră adoptivă; dacă cineva ar avea ceva de spus împotriva, să dea zeului ca amendă 2.500 de denari și fiscului [alți 2.500].

17. Atychorion (Bahadınlar): Actul de încredințare a lui Ammias din Motella lui Helios Apollo Lairbenos

Locul descoperirii: În sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la nord de fundația templului principal.

Tipul documentului: Soclu de calcar, ușor profilat în partea superioară și inferioară. Distrus pe latura din dreapta.

Dimensiuni: 124 × 56 × 59 cm.

Litere: 2,5-3,5 cm.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 23, nr. K7; Miller 1985, 57; MAMA, IV, 277 A II (pl. 57).

Datare: 209 p.Ch. (= 293 era sullanică).

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ἔτους σφγ' μηνὸς ε', κ'. Ἡ[λ]ίω | Ἀπόλλωνι Λαιμηνη[ῶ] | Μάρκος Διονυσοδ[ώ]ρου Μοτελληνὸς καταγράφ[ε]ω Ἀμμίαν, τὴν θερεπ[τή]ν | μου, κατὰ τὴν ἐπιταγὴν [τοῦ] | θεοῦ· εἰ δέ τις ἐπενκαλέσει | θήσει ἰς τὸν θεὸν προσ[τεί] | μου * βφ' καὶ ἰς τὸν φύσ[κον] |¹⁰ ἄλλα * βφ'.

Traducere: În anul 293, luna a cincea, ziua a 20-a. Markos din Motella, fiul lui Dionysodoros, o încredințez lui Helios Apollo Lairmenos pe Ammia, fiica mea adoptivă, după porunca zeului; dacă cineva ar avea ceva de spus împotriva, să dea zeului ca amendă 2.500 de denari și fiscului alți 2.500.

18. Atychorion (Bahadınlar): Actul de încredințare a lui Diomas din Daphne lui Helios Apollo Lairmenos

Locul descoperirii: În sanctuarul lui Apollo Lairbenos, la nord de fundația templului principal.

Tipul documentului: Soclu de calcar, ușor profilat în partea superioară și inferioară. Distrus pe latura din dreapta.

Dimensiuni: 124 × 56 × 59 cm.

Litere: 2 cm. Inscripția se află pe partea stângă a monumentului.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 23, nr. K8; Miller 1985, 58; MAMA, IV, 277 B (pl. 57).

Datare: 205 p.Ch. (= 289 era sullanică).

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ἔτους σπθ' μηνὸς δ' ιζ'. Ἡλίω | Ἀπόλλωνι Λαιμηνηῶ Διομᾶς Δάφνου εἰερὸς καταγράφω Διομᾶν τὸν ἔγονόν μοῦ τὸν κέ κληρονόμον μοι· εἰ δέ τις ἐπενκαλέσει θήσι εἰς τὸν θεὸν ποστεῖμου * βφ', ὁμοίως κε εἰς τὸν φύσ[κον] | * βφ' εὐτυχῶς (*frunză dublă*).

Traducere: În anul 289, luna a patra, ziua a 17-a. Funcționarul sacru Diomas, fiul lui Daphnos, îl încredințez lui Helios Apollo Lairmenos pe Diomas, fiul și moștenitorul meu; dacă

cineva ar avea ceva de spus împotriva, să dea zeului ca amendă 2.500 de denari și deopotrivă (să dea) fiscului bucurios alți 2.500.

19. Ortaköy: Inscripție confesională ridicată de Neik(on?) pentru Theos Helios Apollo

Locul descoperirii: În împrejurimile localității Ortaköy, provenind inițial, după Calder, din sanctuarul lui Apollo Lairbenos.

Tipul documentului: Stelă din marmură cu fronton. Cu urme de rozetă pe timpan.

Dimensiuni: 42 × 33 cm.

Litere: 1 cm (la rândul 2: 0,5 cm).

Locul de păstrare: Zidită în peretele unei case.

Bibliografie: Petzl 1994, 122, nr. 106; Miller 1985, 60-61; Cameron 1939, 155-178, nr. 4; MAMA, IV, 279 (pl. 58).

Datare: Sec. al II-lea sau al III-lea.

Descrierea reprezentării: Rest de rozetă pe timpan.

Text:

Νεικ[ον(?)- -] ὁμολογῶ | [περὶ] τῶ[ν] περιστερῶν | ἐπιωρκηκέναι με καὶ παραβε[β]ῆχθαι
καὶ πικεχειρηκέναι [ἐπὶ] τὸ χωρίον καὶ ἤρχεσθαι πρόβατ[ο]ν? | τῶν Δημητρίου, καὶ παρ
ανγ[είλ.]α]ντός μοι τοῦ θεοῦ μὴ δίδιν | [τῆ]ν ἐλευθερίαν τῷ κυρίῳ μου | [πε]ριδιωκόμενος
ἔδωκα. Ἐκο[λ]ῆ[σ]θην ὑπὸ τοῦ θεοῦ πολλά, | [κ]αὶ ὀνείροις μοι παρεστάθη καὶ | [εἰ]πεν
ποδῶν TIC λαβῶν ἐμό[ν] | δοῦλον καὶ ANΠ[?]ΛΑ[.]ZOMEN | καὶ κείθεν ἀνάξιν. Παραν[ι]⁵
γέλλω μηδένα καταφρο[νεῖν τῷ θεῷ Ἡλίῳ Απ[όλλωνι, ἐπεὶ ἔξει] τὴν στήλ[ην] ἐξεμπλάρ
ι]ον.

Traducere: Eu Neikon? [---], recunosc că am jurat strâmb (în privința) porumbeilor, că am încalcat (legea) și am pus stăpânire pe incinta sacră, și am furat o oaie din averea lui Demetrios; și deși zeul îmi ceruse să nu-i dau stăpânului meu libertatea totuși i-am dat-o pentru că eram urmărit din toate părțile. Mai mult, am fost pedepsit de zeu și el mi-a apărut în vise și mi-a spus că îl va apuca de picioare pe sclavul meu, care stă la porțile mele, și că îl va trage în sus de acolo. Dau de veste tuturor ca nimeni să nu-l nesocotească pe Helios Apollo, întrucât va avea stela mea ca exemplu.

R13: Cameron, Miller: δοῦλον καὶ ἀν πύλας ἰζόμενον]

20. Ortaköy: Inscripție confesională ridicată de [Helioni]mos (?) pentru Theos Helios Apollo Labenos

Locul descoperirii: În împrejurimile localității Ortaköy.

Tipul documentului: Stelă din marmură albă, cu fronton, spartă în două.

Dimensiuni: 43 × 32 × 8 cm.

Litere: 1-2 cm.

Locul de păstrare: Zidită în peretele unei case.

Bibliografie: Petzl 1994, 122, nr. 107; Miller 1985, 61-62; MAMA, IV, 280 (pl. 58).

Datare: Sec. II-III p.Chr.

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ελιόνι(?)μος κολαθεῖς ὑπὸ τοῦ | [θ]εοῦ Ἡλίῳ Ἀπόλωνι | Λαβήνῳ στήλην ἀνέθηκα ἴ
καθὼς ἐκολάζετο με καὶ διὰ ὄρκον καὶ συνίδησιν καὶ διὰ | μόλυ<σ>μον. |¹⁰ Παραγέλω
πάσις | μηδὶνα καταφρονεῖ τῶν θεῶν.

Traducere: Eu, Elionimos?, fiind pedepsit de zeu, i-am dedicat lui Helios Apollo Labenos o stelă pentru că m-a pedepsit atât din cauza unui jurământ (fals), cât și din pricina conlitiinței (mele) și a unei pângăriri. Dau de veste tuturor ca nimeni să nu-l nesocotească pe zeu.

R1: Miller: Ἐλιόνυμος

R9: Miller: μόλυμον

21. Sazak: Actul de încredințare a lui Ammias (lui Helios Apollo Lairmenos)

Locul descoperirii: În curtea unei case din Sazak.

Tipul documentului: Altar din marmură din care se mai păstrează mulura profilului superior și o parte din corpul propriu-zis.

Dimensiuni: 29 × 55 × 65 cm.

Litere: 1,5-2,2 cm.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 23, nr. K9; Miller 1985, 58; MAMA, IV, 278 I (pl. 58).

Datare: 241 p.Chr. (= 325 era sullanică).

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: [Ἴ]ετους τεκέ, μη(νὸς) ἰ', κ'. Ἀ(ὐ)ρ(ηλία) Ἀμμια Διογᾶ καταγ[ράφω] | κέ ἄλην θρεπτὴν Ἀμμια(ν), ἐφ' ᾧ ὑπέρ τοῦ κα[ταλειφ<θ>]ῆναί με ὑποδύτω μηδεμί[αν] | ἐπίβασιν· εἰ δέ μή, θήσσι προστείμο[υ] * ---].

Traducere: În anul 325, luna a zecea, ziua a 20-a. Eu, Aurelia Ammia Dioga, o încredințez pe cealaltă Ammia, fiica mea adoptivă, cu condiția ca să nu întreprindă vreo acțiune împotriva mea pe motiv că a fost abandonată; dacă nu s-ar întâmpla acest lucru, va da drept amendă [---].

22. Sazak: Act de încredințare (lui Helios Apollo Lairmenos)

Locul descoperirii: În curtea unei case din Sazak.

Tipul documentului: Altar din marmură din care se mai păstrează mulura profilului superior și o parte din corpul propriu-zis.

Dimensiuni: 29 × 55 × 65 cm.

Litere: 1,2-2 cm.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 24, nr. K10; Miller 1985, 58; MAMA, IV, 278 II (pl. 58).

Datare: 226 p.Chr. (= 311 era sullanică).

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: Ἴετους τιά μη(νὸς) β', ἰ'. [Αὐ]ρή(λιος) Μάρκ[ιανὸς?] | Ἀπολλωνίου [Μοτελλ]ηνὸς [κα][ταγράφω] ...].

Traducere: În anul 311, luna a doua, ziua a zecea. Aurelius Markianos, fiul lui Apollonios din Motella, încredințez [---].

23. Sazak: Actul de încredințare a lui Didymos lui Helios Apollo Lermenos

Locul descoperirii: Sazak.

Tipul documentului: Fragment de marmură provenind dintr-un pilastru, spart în partea dreaptă.

Dimensiuni: Necunoscute.

Litere: Dimensiuni necunoscute.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 24, nr. K11; Miller 1985, 58; Ramsay 1895, 147, nr. 38; Ramsay 1883, 380, nr. 3.

Datare: 232 p.Chr. (= 316 era sullanică).

Descrierea reprezentării: -.

Text: [Ἔ]τους τις', μη(νός) ζ', ι'. Δ[ιονύ]σιος? Ἀπολλωνίδου Διδύμου ἱερὸς καὶ [ἡ δεῖνα] | ἡ γυνή μου, καταγράφωμεν Ἡλίω [Ἀπόλλωνι] | Λερμίνῳ Δίδυμον κατὰ ὄναρ | ὄν δ' ἔθρεψεν Νεικεφόρος --- | Μο(τελληνός) | εἶ τις δ' ἄν ἐπενκαλέσῃ[---?] | θήσει εἰς τὸν ταμείον [πρόστειμ]ον * βφ', κέ εἰς τὸν θεὸν * βφ'?

Traducere: În anul 316, luna a şasea, ziua a zecea. Funcţionarul sacru Dionysios?, fiul lui Apollonidos Didymos, şi [---] soţia mea, încredinţăm pe Didymos, pe care l-a crescut Neikephoros [---] din Motella, lui Helios Apollo Lermenos, în urma unui vis; [---]dacă cineva ar avea ceva de spus împotriva, să depună în vistierie ca amendă 2.500 de denari şi pentru zeu (alţi) 2.500.

24. Sazak: Act de încredinţare

Locul descoperirii: Sazak.

Tipul documentului: Bloc din marmură profilat în partea superioară, care servea probabil ca pilastru în templu.

Dimensiuni: Necunoscute.

Litere: Dimensiuni necunoscute.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 24, nr. K12; Miller 1985, 59; Ramsay 1895, 148, nr. 39; Ramsay 1883, 381, nr. 4.

Datare: Sec. II-III p.Chr.

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: [--- εἶ τις δὲ ἐπε]νκαλέσει | [θήσει εἰς τὸν θεὸν προσ]τείμου | εἰς τὸν φύσκον * βφ'.

Traducere: [---] dacă cineva ar avea ceva de spus împotriva, să depună ca amendă zeului şi fiscului (câte) 2.500 de denari.

25. Sazak: Actul de încredinţare Apollo Lairbenos

Locul descoperirii: Sazak.

Tipul documentului: Bloc din marmură profilat în partea superioară, care servea probabil ca pilastru în templu. Inscripţia se află în continuarea celei de la nr. 24 pe acelaşi bloc.

Dimensiuni: Necunoscute.

Litere: Dimensiuni necunoscute.

Locul de păstrare: Necunoscut.

Bibliografie: Ritti, Şimşek, Yıldız 2000, 24, nr. K13; Miller 1985, 59; Ramsay 1895, 148, nr. 39; Ramsay 1883, 381, nr. 4.

Datare: Sec. III p.Chr.

Descrierea reprezentării: Monument aniconic.

Text: [- - - Ἡλίῳ Ἀπόλλωνι Λαρβηνῶ Μ[ηνο]γένεος(?) Μηνο?]φάντου Ἱεραπολίτης καὶ ἡ γυνή μου - - - καταγράφομεν τὸν ἑαυτῶν τεθρεμμένον - - -]ν· εἴ τις δὲ ἐπενκαλέσει θήσι π[ροσητέιμου εἰς τὸν θεὸν * βφ' καὶ ἄλλα εἰς τὸ τραμεῖον].

Traducere: Eu, Menogenes? din Hierapolis, fiul lui Menophantos?, și soția mea încredințăm lui Helios Apollo Larbenos pe copilul nostru adoptiv [---]; dacă cineva ar avea ceva de spus împotriva, să depună ca amendă zeului 2.500 de denari și alți 2.500 de denari în vistierie.

Bibliografie

- Athanassiadi, P. 1992, *Philosophers and Oracles: Shifts of Authority in Late Paganism*, Byzantion 62, 45-62.
- Burkert, W. 1985, *Greek Religion*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Ceylan, A., Ritti, T. 1997, *A New Dedication to Apollo Kareios*, EA 28, 57-67.
- Chaniotis, A. 2004, *Under the Watchful Eyes of The Gods: Divine Justice in Hellenistic and Roman Asia Minor*, în S. Colvin (ed.), *The Greco-Roman East. Politics, Culture, Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 1-43.
- Chaniotis, A. 2010, *Megatheism: The Search for the Almighty God and the Competition of Cults*, în Mitchell S., van Nuffelen P. (eds.), *One God. Pagan Monotheism in the Roman Empire*, Cambridge University Press, Cambridge, 112-140.
- Cumont, F. 1939, *Mithra en Asie Mineure*, în Calder W.M., Keil J. (eds.), *Anatolian Studies Presented to Eilliam Hepburn Buckler*, Manchester, 67-76.
- Delemen, İ. 1999, *Anatolian Rider-Gods. A Study on Stone Finds from the Regions of Lycia, Pisidia, Isauria, Lycaonia, Phrygia, Lydia, and Caria in the Late Roman Period*, AMS 35.
- Diakonoff, I. 1979, *Artemidi Anaeiti anesteseni. The Anaitis-dedications in the Rijksmuseum van Oudheden at Leyden and related Material from Eastern Lydia*, BABesch 54, 139-175.
- Dignas, B. 2002, *Economy of the Sacred in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford University Press, Oxford-New York.
- Dignas, B. 2003, *Urban Centres, Rural Centres, Religious Centres in the Greek East. Worlds Apart?*, AMS 45, 77-91.
- Drew-Bear, Th. 1976, *Local Cults in Graeco-Roman Phrygia*, GRBS 17, 3, 247-269.
- Herrmann, P., Varinlioglu, E. 1984, *Theoi Pereudenoi. Eine Gruppe von Wihungen und Sühneinschriften aus der Katakekaumene*, EA 3, 1-18.
- Hogarth, W.M.R., Hogarth, D.G. 1887, *Apollo Lermenus*, JHS 8, 376-400.
- Horsley, G.H.R. 1981, *New Documents Illustrating Early Christianity. A Rewiew of the Greek Inscriptions and Papyri published in 1976*, I, Macquarie University, Australia.
- Keil, J. 1923, *Die Kulte Lydiens*, în W.H. Buckler, W.M. Calder (eds.), *Anatolian Studies Presented to Sir William Mitchell Ramsay*, Manchester-London-New York, 239-266.
- Lane Fox, R. 1997, *Païens et chrétiens. La Religion et la vie religieuse dans l'Empire Romain de la mort de Commode au Concile de Nicée*, Toulouse.
- MacMullen, R. 1987, *Le paganisme dans l'Empire Romain*, Paris.
- Miller, K.M. 1985, *Apollo Lairbenos*, Numen 32, 1, 46-70.
- Mirković, M. 2001, *Katagraphe, Ownership, and Tax*, in *Atti del XXII Congresso Internazionale di Papirologia, Firenze 1998*, Firenze, 953-967.
- Mitchell, S. 1993, *Anatolia. Land, Men, and Gods in Asia Minor*, I-II, Oxford.
- Mitchell, S. 1999, *The Cult of Theos Hypsistos between Pagans, Jews, and Christians*, în Athanassiadi, P., Frede M. (eds.), *Pagan Monotheism in Late Antiquity*, Oxford, 81-148.
- Öztürk, E.A., Tanriver, C. 2008, *New Katagraphai and Dedications from the Sanctuary of Apollon Lairbenos*, EA 41, 91-111.

- Petzl, G. 1994, *Die Beitinschriften Westkleinasien*, EA 22, 1-175.
- Petzl, G. 2003, *Zum religiösen leben im westlichen Kleinasien: ein flüsse und Wechselwirkungen*, AMS 45, 93-101.
- Ramsay, W.M. 1895, *The Cities and Bishoprics of Phrygia*, I.1, *The Lycos Valley and South-Western Phrygia*, Oxford.
- Ramsay, W.M. 1897, *The Cities and Bishoprics of Phrygia*, I.2, *West and West-Central Phrygia*, Oxford.
- Ricl, M. 1990, *Le Sanctuaire des dieux Saint et Juste à Yaylababa Köyü*, ŽA 40, 157-177.
- Ricl, M. 1991, *Hosios kai Dikaios. Première partie: Catalogue des inscriptions*, EA 18, 1-70.
- Ricl, M. 1992a, *Hosios kai Dikaios. Seconde partie: Analyse*, EA 19, 71-103.
- Ricl, M. 1992b, *Hosios kai Dikaios. Nouveaux Monuments*, EA 20, 95-100.
- Ricl, M. 1995, *Les katagraphai du sanctuaire d'Apollon Lairbenos*, Arkeoloji Dergis 3, 167-195.
- Ricl, M. 2001, *Donations of Slaves and Freeborn Children to Deities in Roman Macedonia and Phrygia: A Reconsideration*, Tyche 16, 127-160.
- Ricl, M. 2003, *Varia epigraphica*, EA 35, 102-112.
- Ritti, T., Şimşek, C., Yıldız, H. 2000, *Dediche e katagraphai dal santuario frigio di Apollo Lairbenos*, EA 32, 1-88.
- Robert, L. 1940-1965, *Hellenica. Recueil d'épigraphie, de numismatique et d'antiquités grecques*, I-XIII, Paris.
- Robert, L. 1962, *Ville d'Asie Mineure. Études de géographie ancienne*, Paris.
- Robert, L. 1971, *Un oracle gravé à Oinoanda*, CRAI 1, 597-619.
- Robert, L. 1987, *Documents d'Asie Mineure*, Athènes.
- Sheppard, A.R.R. 1981, *Pagan Cults of Angels in Roman Asia Minor*, Talanta 12-13, 77-101.